

O'QUVCHILARDA EKOLOGIK MADANIYAT VA TABIATGA MAS'ULIYATLI MUNOSABATNI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

O'ktamova Iroda

QarDU Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi

3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20226620>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning ekologik madaniyatini yuksaltirish va ularda tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirishning innovatsion yondashuvlari yoritilgan. Maqolada ekologik ta'lim-tarbiyada Keys-stadi (Case study), loyihaviy ta'lim, STEM texnologiyalari va raqamli resurslardan foydalanishning samaradorligi tahlil qilingan hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Ekologik madaniyat, innovatsiya, mas'uliyat, STEM, loyihaviy ta'lim, Keys-stadi, ekologik tarbiya, raqamli ta'lim

Kirish

Bugungi kunda global iqlim o'zgarishi, suv resurslarining kamayishi va bioxilma-xillikning qisqarishi kabi ekologik muammolar insoniyat kelajagiga jiddiy xavf tug'dirmoqda. Bunday sharoitda kelajak avlodda ekologik tafakkur va tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirish hayotiy zaruriyatga aylandi. An'anaviy ta'lim usullari (faqat nazariy ma'lumot berish) endilikda yoshlarning ekologik dunyoqarashini to'liq o'zgartirishga qodir emas. Shu bois, ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish talab etiladi.

Asosiy qism

Bugungi maktab o'quvchilariga shunchaki "tabiatni asrang", "suvni tejang" yoki "daraxtlarni kesmang" deb quruq nasihat qilish mutlaqo kutilgan natijani bermaydi. Zamonaviy bola juda ulakan axborot oqimi ichida voyaga yetmoqda va unga shiorlardan ko'ra ko'proq vizual isbot, mantiqiy asos hamda shaxsiy tajriba kerak. Shuning uchun ham ta'lim tizimida ekologik madaniyatni shakllantirish jarayoni majburiy qoidalardan real va qiziqarli amaliyotga ko'chishi shart. O'quvchi ekologik muammoni darslikdagi quruq matndan emas, o'z ko'zi bilan ko'rganda va uni hal qilishda bevosita qatnashgandagina haqiqiy mas'uliyatni his qila boshlaydi.

Buning uchun birinchi navbatda an'anaviy dars o'tish uslublaridan voz kechib, loyihaviy ta'limga o'tish lozim. Masalan, o'quvchilarga bir hafta davomida o'z xonadonidan yoki sinf xonasidan qancha qog'oz va plastik chiqindi chiqishini kuzatish va hisoblash topshirilishi mumkin. Keyingi bosqichda esa bolalar ushbu chiqindilarni qanday qilib kamaytirish yoki ikkinchi hayot bag'ishlash ustida bosh qotiradilar. Bunday tadqiqotlar jarayonida bola shunchaki jim o'tiruvchi tinglovchi emas, balki muammoni o'rganuvchi va unga yechim topuvchi asosiy shaxsga aylanadi. Bu esa unda atrof-muhit uchun shaxsiy daxldorlik tuyg'usini uyg'otadi.

Sinfxonada real hayotiy vaziyatlarni muhokama qilish, ya'ni keys texnologiyalaridan foydalanish ham o'quvchilarning dunyoqarashini keskin o'zgartiradi. Tasavvur qiling, darsda biron bir hududdagi daryoning zavod chiqindilari tufayli ifloslanishi yoki shahar markazidagi daraxtlarning kesilishi muammosi o'rta tashlanadi. O'quvchilar rollarga bo'linib, tadbirkorlar, ekologlar va mahalliy aholi nomidan bahsga kirishadilar. Tadbirkor iqtisodiy foyda va ish o'rinlarini himoya qilsa, ekolog tabiatga yetayotgan zararni isbotlaydi. Bunday jonli bahslar jarayonida bolalar hayotda iqtisodiy manfaatlar va tabiat muvozanatini saqlash qanchalik murakkab va o'ta muhim vazifa ekanini anglab yetadilar.

Shu bilan birga, ekologiyani boshqa fanlardan ajratib o'qitish ham samarasiz. Zamonaviy yondashuv fanning tabiiy va aniq fanlar bilan integratsiyalashuvini talab qiladi. Fizika darsida muqobil energiya manbalari o'rganilsa, kimyo darsida polietilen paketlarning tuproqda parchalanish muddati va uning oqibatlari laboratoriyada tahlil qilinishi kerak. Yoki maktab hovlisida kichik tomchilatib sug'orish tizimini bolalarning o'zlari bilan birga yasash va o'rnatish ularga hamma narsani amalda ko'rish imkonini beradi. Bola suvning har bir tomchisi o'lchovli ekanini ko'rib o'ssa, unda tabiat resurslarini asrash shunchaki odatga aylanadi.

Nihoyat, bugungi yoshlarning tili bo'lgan smartfonlar va ijtimoiy tarmoqlarni ham ekologik tarbiyaga yo'naltirish lozim. Maktab hududida eko-bloggingni yo'lga qo'yish, o'quvchilarga atrof-muhitni asrash, energiya va suvni tejash haqida qisqa, ta'sirchan va kreativ videoroliklar tayyorlash topshirig'ini berish kutilgandanda yaxshi samara beradi. Bola o'zi tasvirga olish jarayonida mavzuni chuqur o'rganadi, tahlil qiladi va eng muhimi, o'z tengdoshlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xulosa qilib aytganda, innovatsion yondashuvlarning bosh maqsadi o'quvchini darslik varaqlariga bog'lab qo'yish emas, balki uni tabiat bilan bevosita muloqotga olib chiqish va har bir bosgan qadamining oqibatini o'ylashga o'rgatishdan iboratdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bugungi maktab o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish — bu shunchaki bitta fanni o'qitish yoki tabiat haqida chiroyli gapirish degani emas. Bu bolaning kundalik odatlarini, dunyoqarashini va eng muhimi, atrof-muhitga bo'lgan munosabatini butunlay o'zgartirishni talab qiladigan uzluksiz jarayondir. Biz yosh avlodni taqiqlardan iborat quruq qoidalar bilan emas, balki ularni jarayonning faol ishtirokchisiga aylantiradigan innovatsion metodlar yordamida tarbiyalashimiz kerak. Loyihaviy ta'lim, real hayotiy keyslar va raqamli texnologiyalar bolalarga tabiat oldidagi mas'uliyatni majburiyat sifatida emas, balki hayotiy burch sifatida his qilish imkonini beradi. Zero, maktab partasidayoq har bir daraxt, har bir tomchi suv va har bir chiqindi uchun o'zini daxldor deb bilgan bola kelajakda nafaqat tabiatni asraydi, balki jamiyatning eng ongli va mas'uliyatli a'zosiga aylanadi. Kelajakni asrab qolish esa aynan bugun sinfxonalarda boshlanadigan mana shunday kichik, ammo muhim qadamlarga bog'liq.

References:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: "O'zbekiston", 2016.
2. Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish. – Toshkent: "O'qituvchi", 1991.
3. Ergashev A. Umumiy ekologiya. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2003.
4. Shoumurotova G.A. Innovatsion pedagogik texnologiyalar vositasida o'quvchilarning ekologik madaniyatini shakllantirish // Pedagogika jurnali. – Toshkent, 2021. – № 4. – B. 45-50.
5. Turdiqulov E.O. Ekologik ta'lim va tarbiya nazariyasi hamda amaliyoti. – Toshkent: "Fan", 2007.
6. Bell, S. Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 2010. 83(2), 39–43-p.